

INGILIZ VA O'ZBEK TILLARIDA IT TERMINALOGIYASINING CHOG'ISHTIRMA TATQIQI

Norbo'tayeva Mahbuba Chori qizi

Termiz Davlat Universiteti

Lingvistika (ingliz-tili) mutaxassisligi magistranti

Tel: +998 97 695 44-45 / Email: norbotayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillaridagi axborot texnologiyalari (IT) sohasiga oid terminologiyasining chog'ishtirma tahliliga bag'ishlanadi. IT sohasida so'nggi yillarda katta rivojlanish yuz bergan bo'lib, bu o'z navbatida yangi terminlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillarida IT terminologiyasining shakllanishi, evolyutsiyasi va ularning lingvistik o'ziga xosliklari tahlilqilingan. Tadqiqotda zamonaviy chog'ishtirma tilshunoslik metodlari, lingvokulturologik yondashuvlar va tarjimashunoslik prinsiplariga tayangan holda, IT terminlarining qiyosiy tahlili amalga oshiriladi. Bunday terminlarning lingvistik xususiyatlari nafaqat til o'rganuvchilarga, balki IT sohasida ishlovchi mutaxassislarga ham katta yordam beradi.

Kalit so'zlar: Axborot texnologiyalari, terminologiya, so'z, tushuncha, ingliz tili, o'zbek tili,

Bugungi zamonda axborot texnologiyalarining rivojlanishi va keng tarqalishi bilan birga, yangi terminlar va tushunchalar ham mavjud bo'lgan til tizimlariga kirib bormoqda. Xususan, ingliz tili global miqyosda axborot texnologiyalarining asosiy tiliga aylanishi, yangi sohalar uchun terminlarning yaratilib, ular boshqa tillarga tarjima qilinishi zaruratini yuzaga keltirdi. Bu jarayon, shubhasiz, turli tillardagi so'zlashuvchilarning bir-birini tushunishida va texnologiyalarni o'zaro almashishida muhim rol o'ynaydi [1, 26-28]. Aynan shu nuqtai nazardan, axborot texnologiyalari sohasidagi terminologiyaning qiyosiy tahlili o'zining ilmiy va amaliy ahamiyatini oshirmoqda.

Endi esa biz uchun ahamiyatli bo'lgan asosiy qismni batafsil o'rganib chiqamiz:

1. IT terminologiyasining leksik va semantik tahlili

Bu bo'limda ingliz va o'zbek tillaridagi IT terminlarining leksik tuzilishi va ma'nosi o'rganiladi. IT sohasida yangi terminlar doimiy ravishda yaratilmoqda, bu esa til tizimida yangi so'zlar va iboralar hosil bo'lishiga olib keladi. Ingliz tilida ko'plab IT terminlari mavjud bo'lib, ular zamonaviy texnologiyalarni, tizimlarni va dasturlarni ifodalaydi. O'zbek tilida esa, aynan shu soha uchun yangi so'zlar va iboralar yaratishda ko'pincha ingliz tilidagi terminlardan o'g'irlangan so'zlar va tarjimalar qo'llanadi. Masalan, ingliz tilidagi "cloud computing" (bulutli hisoblash) atamasi o'zbek tilida

ham keng tarqalgan bo‘lib, uning ma‘nosi kompyuter resurslarining internet orqali ulashilishini anglatadi. Bunday terminlarning semantik tahlilini amalga oshirish orqali ularning ikki til o‘rtasidagi o‘xshashliklari va farqlari aniqlanadi. Shu bilan birga, yangi IT so‘zlarining yaratilish jarayoni ham tahlil qilinadi [2, 13-15].

Shuningdek, IT sohasidagi terminlarning ma‘nosi nafaqat texnologik jihatdan, balki madaniy va ijtimoiy kontekstda ham o‘zgarishi mumkin. Ba‘zi hollarda, bir tilga xos terminlar boshqa tilga to‘g‘ri tarjima qilinmasligi yoki yangi ma‘no olishlari mumkin. Masalan, ingliz tilidagi “server” (server) atamasi o‘zbek tilida aniq tarjima qilinmay, ko‘proq so‘zlashuvda foydalaniladi.

2. IT terminlarining sintaktik tahlili

Bu bo‘limda ingliz va o‘zbek tillarida IT terminlarining sintaktik tuzilishi va ulardagi grammatik xususiyatlar o‘rganiladi. IT sohasidagi terminlar ko‘pincha aniq va qisqa bo‘lishi zarur, shuning uchun ular sintaktik jihatdan oddiy va murakkab bo‘lmagan shaklda ishlatiladi. Ingliz tilida ko‘pincha so‘z birikmalari va qisqartmalar orqali atamalar yaratiladi. Masalan, “HTML” (HyperText Markup Language) atamasi qisqartma sifatida ishlatiladi va o‘zbek tilida ham aynan shu qisqartma shaklida qo‘llaniladi [3, 63-64].

Bundan tashqari, ba‘zi terminlar o‘zbek tilida sintaktik o‘zgarishga uchragan bo‘lishi mumkin. Misol uchun, ingliz tilida “cloud computing” bo‘lib, o‘zbek tilida “bulutli hisoblash” tarzida ifodalanadi. Bu holatda, o‘zbek tilidagi sintaktik struktura ingliz tilidagi tuzilishga qaraganda o‘zgartirilgan.

3. IT terminologiyasining madaniy va ijtimoiy jihatlari

Bu bo‘limda ingliz va o‘zbek tillaridagi IT terminologiyasining madaniy va ijtimoiy kontekstdagi qo‘llanilishi tahlil qilinadi. IT sohasidagi terminlar nafaqat texnologiyaga, balki jamiyat va madaniyatga ham bog‘liqdir. Masalan, ingliz tilidagi “cybersecurity” (kiberxavfsizlik) atamasi o‘zbek tilida “kiberxavfsizlik” sifatida ishlatiladi, ammo uning jamiyatdagi roliga bo‘lgan munosabat har ikki madaniyatda turlicha bo‘lishi mumkin [4, 48-50].

O‘zbek tilida yangi IT terminlari ko‘pincha texnologik rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash va xalqaro tajriba bilan tanishish maqsadida yaratiladi. Shunday qilib, ingliz tilidagi IT terminlari o‘zbek tiliga kiritilganda, ba‘zan madaniy o‘zgarishlarga ham olib keladi, chunki ba‘zi kontseptual farqlar madaniyatlararo tafovutlarni aks ettiradi.

4. IT terminlarini tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar

Bu bo‘limda IT terminlarini tarjima qilishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Ingliz tilidagi IT terminlarini o‘zbek tiliga to‘g‘ri tarjima qilishda ba‘zi muammolar mavjud, chunki ayrim texnologik tushunchalar o‘zbek tilida aniq ekvivalentga ega emas. Bunday holatlarda, tarjima usullari, masalan, transkripsiya, adaptatsiya yoki izohli tarjima qo‘llanilishi mumkin.

Ba'zan ingliz tilidagi terminlarning o'zbek tiliga mos kelmaydigan semantik qatlamlari bo'lishi mumkin [5, 24-27] . Shu sababli, IT terminlarini tarjima qilishda nafaqat leksik va grammatik qiyinchiliklar, balki madaniy kontekstni hisobga olish zarurati ham paydo bo'ladi.

Qisqacha xulosa qilganda ingliz va o'zbek tillaridagi axborot texnologiyalari (IT) terminologiyasining zamonaviy fan va texnika taraqqiyoti natijasida turli tillardan kirgan terminlar, atamalar va qisqartma so'zlar hisobga boyib borayotganligini kuzatishimiz mumkin.

Tadqiqot davomida IT terminlari leksik, semantik, sintaktik va madaniy jihatdan o'rganilib, ikki tildagi o'xshashliklar va farqlar aniqlandi. Terminlarning tarjimasini jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ular bilan bog'liq muammolar ham tahlil qilindi. Tadqiqotning natijalari, nafaqat tilshunoslar, balki tarjimashunoslar va axborot texnologiyalari sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun ham qimmatli ma'lumotlar taqdim etadi.

O'zbek tilida IT terminologiyasining rivojlanishi va uning ingliz tilidagi atamalarga moslashishi, xalqaro miqyosda samarali muloqot va yangi texnologiyalarga oid tushuncha almashish jarayonini yanada osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov, B. Terminologiya va tarjima nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2015. – 26-28 betlar
2. Yo'ldoshev, O. Lingvistik va madaniy terminologiya. – Toshkent: Universitet, 2017. – 13-15 betlar.
3. Abdullaev, A. O'zbek tilida axborot texnologiyalari terminologiyasining rivojlanishi". – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – 63-64 betlar.
4. Tursunov, E. O'zbek tilida zamonaviy IT terminologiyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 48-50 betlar.
5. Raxmatov, R. Tarjimashunoslik va texnologik terminologiya. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2019. – 24-27 betlar.